



บทที่ 1

ลักษณะทั่วไปของคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลในประเทศไทย

โดยทั่วไปการกล่าวถึงลักษณะทั่วไปของสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้นอาจทำได้ในหลายลักษณะ แต่เพื่อให้เกิดความเข้าใจชัดเจนและรู้จักคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลในประเทศไทยให้มากขึ้นอย่างรอบด้าน ผู้ศึกษาจะขออธิบายลักษณะทั่วไปของคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลใน 2 ลักษณะคือ

ลักษณะที่ 1 การให้คำนิยามคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลในประเทศไทย

ลักษณะที่ 2 การจำแนกประเภทคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลที่มีอยู่ในประเทศไทย

1.1. การให้คำนิยามคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลในประเทศไทย

การให้คำนิยาม คือ การให้ความหมายและลักษณะเฉพาะของคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลในประเทศไทย (**Definition of Unidentified Person in Thai State**) ซึ่งสามารถแยกพิจารณาได้ดังนี้

“คน” ที่มุ่งศึกษาในครั้งนี้ คือ มนุษย์ (**man**) หรือ ตัวบุคคล (**person**) ที่กำลังประสบปัญหา “ไร้” (**Without**) หมายถึงภาวะที่คนๆ หนึ่งไม่มีหรือปราศจากซึ่ง “เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคล”

“เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคล” (**Identification Paper**) หมายถึง เอกสารที่ระบุถึงข้อมูลส่วนบุคคลของบุคคลหนึ่ง เป็นพยานหลักฐานประเภทหนึ่งที่มีความหมายและมีความสำคัญต่อการมีอยู่ (**Existence**) ของบุคคลหนึ่งๆ เป็นพยานเอกสารที่รับรองถึงความเป็นบุคคลตามกฎหมาย (**Legal Personality**) หรือเป็นผู้ทรงสิทธิตามกฎหมาย (**Subject of Law**) การได้รับการรับรองโดยรัฐ (**Recognized by State**) ตลอดจนแสดงถึงจุดเกาะเกี่ยวระหว่างรัฐกับบุคคลดังกล่าว¹

“ในประเทศไทย” หมายความว่า คนที่กำลังประสบปัญหาไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลนี้เป็นบุคคลที่อาศัยอยู่หรือปรากฏตัวอยู่ในดินแดนอาณาเขตของประเทศไทย รัฐที่รับรองความเป็นบุคคลตามกฎหมายของผู้มีเอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคล (**Identification Person**)

¹ ดรุณี ไพศาลพานิชย์กุล “สิทธิในการมีเอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลในประเทศไทย”. (วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548), น. 1-4.

ดังนั้น คำนิยามในเบื้องต้นของคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลในประเทศไทย จึงหมายถึง “คนที่ไม่มีหรือปราศจากเอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลใดๆ” ซึ่งในส่วนของเอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลคืออะไรนั้น ผู้ศึกษาขอทำความเข้าใจดังนี้

ความเข้าใจเกี่ยวกับเอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลบางประการ

“เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคล คือ อะไร”

เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคล คือ พยานหลักฐานที่อยู่ในรูปของเอกสาร คือ เป็นพยานประเภทเอกสารซึ่งมีข้อความใดๆ ที่ปรากฏในเอกสารหรือวัตถุอื่นๆ ที่สามารถสื่อความหมายได้ และสามารถนำสืบพิสูจน์ข้อเท็จจริงที่กล่าวอ้างได้² และในที่นี้เป็นพยานเอกสารที่สามารถใช้แสดงการรับรองความเป็นบุคคลตามกฎหมายโดยรัฐหรือสามารถใช้พิสูจน์ตนว่าบุคคลหนึ่งเป็นใคร มีข้อมูลส่วนบุคคลอย่างไร และเป็นผู้ทรงสิทธิตามกฎหมายหรือมีจุดเกาะเกี่ยวของบุคคลกับรัฐใดบ้าง

“เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลออกโดยใคร”

โดยแนวคิดพื้นฐานของรัฐสมัยใหม่ ในทางกฎหมายระหว่างประเทศรัฐย่อมมีอำนาจอธิปไตยเหนือประชากรและดินแดนของตนเอง ดังนั้นการจัดการประชากรของบุคคลที่มีสัญชาติของตนหรือบุคคลที่มีภูมิลำเนา (Domicile) ในดินแดนของตน³ ก็เป็นสิทธิของรัฐที่จะทำได้ แต่การรับรองความเป็นบุคคลตามกฎหมายให้กับบุคคลที่อยู่อาศัยหรือพำนักอยู่ในดินแดนของรัฐก็เป็นหน้าที่ของรัฐด้วยเช่นกัน เนื่องจากเป็นการรับรองสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน

ดังนั้นเอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลของบุคคลต่างๆ จึงจำเป็นที่จะต้องเป็นเอกสารที่ออกให้โดยรัฐ ความสามารถในการพิสูจน์ทราบตัวบุคคลนั้นจะต้องพิสูจน์โดยรัฐมิใช่ว่าใครก็สามารถพิสูจน์ทราบตัวบุคคลได้ และเอกสารพิสูจน์ตนที่จะมีประสิทธิภาพที่สุดก็ต้องเป็นเอกสารพิสูจน์ตนที่ออกโดยรัฐเจ้าของตัวบุคคล ที่แสดงการรับรองว่าบุคคลดังกล่าวเป็นบุคคลในความคุ้มครองของรัฐในฐานะรัฐเจ้าของภูมิลำเนา หรือ รัฐเจ้าของสัญชาติ อีกด้วย

² ชูติ งามอรุณเลิศ และ สรินยา กิจประยูร, “ความรู้กฎหมายพยานเบื้องต้น”, เอกสารประกอบการอบรม โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการ เรื่องการกำหนดสถานะบุคคลและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง, วันที่ 13-15 กรกฎาคม 2548, โรงแรมลานนาพาเลซ, เชียงใหม่.

³ พันธุ์ทิพย์ สายสุนทร, “อำนาจอธิปไตยของรัฐและนิติสัมพันธ์ตามกฎหมายเอกชนที่มีลักษณะระหว่างประเทศ”, นิติศาสตร์ 23 (ธันวาคม 2536).

“เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคล คือ เอกสารอะไรบ้าง”

โดยทั่วไปเอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลอาจแบ่งได้หลายลักษณะตามความสำคัญของวัตถุประสงค์ต่างๆ ในการใช้แสดงของเอกสาร ซึ่งเอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลปรากฏในประเทศไทย โดยการดำเนินการของภาครัฐไทยเอง⁴ อาจแบ่งได้ 3 ลักษณะ ดังนี้

(1) เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลที่รับรองหรือแสดงถิ่นที่อยู่ คือ ใช้เพื่อยืนยันถึงภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ของบุคคล⁵

(2) เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลที่รับรองหรือยืนยันถึงสถานะบุคคลตามกฎหมาย (Personal Legal Status) คือ เพื่อยืนยันสถานะบุคคลว่าเป็นคนชาติ (National) หรือเป็นพลเมืองในฐานะคนต่างด้าว⁶

(3) เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลที่ใช้ประกอบการใช้สิทธิขั้นพื้นฐานที่กฎหมายฉบับต่างๆ แห่งรัฐไทยรับรองไว้ คือ เป็นเอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลที่มีได้มุ่งรับรองหรือยืนยันถึงสถานะบุคคลโดยตรง หากแต่มีวัตถุประสงค์เพื่อประกอบการใช้สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานหรือสิทธิประการต่างๆ ที่กฎหมายแห่งรัฐไทยได้รับรองไว้ เช่น บัตรอนุญาตทำงาน ทะเบียนนักเรียน หลักฐานแสดงผลการเรียน บัตรประกันสุขภาพถ้วนหน้า ฯลฯ

“เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลในความหมายของ การศึกษาคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคล” ครั้งนี้

อย่างไรก็ดี เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลโดยทั่วไปดังที่กล่าวมาข้างต้นในหลายลักษณะนี้ มีความแตกต่างกันอย่างมากในระดับของการยอมรับจากรัฐ และควมมีประสิทธิภาพในการใช้พิสูจน์ทราบตัวบุคคล เช่น เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลในหลายลักษณะนั้น ไม่สามารถใช้พิสูจน์ทราบตัวบุคคลได้อย่างสมบูรณ์เด็ดขาดในตัวเองได้เนื่องจากเอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลจำนวนมากเป็นเอกสารที่มีข้อมูลส่วนบุคคลเพียงส่วนหนึ่ง และไม่สมบูรณ์เพียงพอที่บุคคลผู้ถือเอกสารนั้นจะใช้พิสูจน์ตนเองได้ว่าเป็นบุคคลเจ้าของข้อมูล

⁴ ดร.ณิ ไพศาลพานิชย์กุล, อ้างแล้ว *เชิงอรรถที่ 1*, น.150-167.

⁵ เช่น บัญชีสามในครัวต่างๆ ทะเบียนคนเกิด ทะเบียนคนตาย ทะเบียนสำรวจบัญชีบุคคลในบ้าน ทะเบียนบ้าน ตลอดจนทะเบียนประวัติและแบบรับรองรายการทะเบียนประวัติ ฯลฯ

⁶ เช่น หนังสือเดินทาง หนังสือรับรองการเกิด สูติบัตร ใบมรณะบัตร บัตรประจำตัวประชาชน หรือบัตรประจำตัวผู้ไม่มีสัญชาติไทยต่างๆ ใบสำคัญถิ่นที่อยู่ และใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าว

และประการที่สำคัญคือ เอกสารส่วนใหญ่ไม่ใช่เอกสารที่ใช้เพื่อการรับรองตัวบุคคลและเพื่อแสดงสถานะตามกฎหมายของบุคคล โดยเอกสารที่แสดงการรับรองตัวบุคคลของรัฐไทยพิจารณาได้การเป็นเอกสารที่กำหนดและรับรองเลขประจำตัวประชาชน**13** หลัก⁷ ในระบบทะเบียนราษฎรไทย

ดังนั้น เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลที่หมายถึงในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาจึงให้ความหมายจำกัดเฉพาะ “เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลที่สามารถยืนยันรับรองความเป็นบุคคลตามกฎหมายจากรัฐ” คือ เฉพาะแต่เพียง “เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลที่เป็นกรรับรองการมีชื่อหรือมีชื่อของบุคคลนั้นอยู่ในทะเบียนราษฎร” ของรัฐไทยหรือรัฐต่างประเทศ

และโดยที่ระดับของความมีประสิทธิภาพของเอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลมีความแตกต่างกัน เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลที่จะมีประสิทธิภาพที่สุดจะต้องเป็นเอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลที่รับรองความเป็นบุคคลในความดูแลของรัฐ ซึ่งออกโดยรัฐเจ้าของตัวบุคคลนั่นเอง

ดังนั้น “คนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคล” ที่หมายถึงในการศึกษาครั้งนี้ จึงสามารถมีคำนิยามที่แท้จริงได้อีกประการหนึ่งคือ การเป็น “บุคคลที่ไม่มีชื่ออยู่ในทะเบียนราษฎรของรัฐใดๆ” เลย

“เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลที่รับรองการมีชื่ออยู่ในทะเบียนราษฎรของรัฐไทย” คืออะไรบ้าง

รัฐไทยได้ออกเอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลไว้ในสองลักษณะ คือ

⁷ เลขประจำตัวประชาชน **13** หลัก คือ เลขชุดหนึ่งที่ระบบคอมพิวเตอร์ของฐานข้อมูลทะเบียนราษฎรไทยกำหนดให้กับประชาชนทุกคน เรียกว่า เลขประจำตัวประชาชน (**Personal Individual Digit**) หรือ **PID** ซึ่งสำนักทะเบียนกลาง กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทยได้กำหนดเลข **13** หลักมาตั้งแต่นาระบบคอมพิวเตอร์มาจัดการข้อมูลทะเบียนราษฎรเมื่อ พ.ศ. **2526** โดยให้เลข **13** หลัก กับทุกคนที่มีชื่ออยู่ในทะเบียนราษฎร คนเกิดใหม่ และผู้ที่ได้รับอนุมัติ จากกรณี โพิศาลพานิชย์กุล อ้างแล้วเชิงอรรถที่ **1, น.126** อ้างจากมานะ งามเนตร์, “มารู้จักเลข **13** หลักกันเถอะ”, เอกสารประกอบการอบรมกฎหมายสถานะบุคคลและสิทธิ จัดโดยสภาทนายความ เมื่อวันที่ **13-15** พฤษภาคม **2548**.



(1) เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลที่ออกเพื่อรับรองการมีภูมิลำเนา ได้แก่ ทะเบียนบ้าน ประเภท ทร.14⁸ และ ทร.13⁹ ซึ่งบุคคลที่มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านย่อมเป็นบุคคลที่มีสิทธิอาศัยอยู่ในรัฐไทยหรือมีภูมิลำเนาตามกฎหมายมหาชนซึ่งรับรองโดยรัฐไทย ส่วนการมีชื่ออยู่ในทะเบียนประวัติ ทร.38/1¹⁰ และ ทร.38 ก¹¹ ก็หมายถึงบุคคลที่รัฐรับรองว่าพบเจอตัวบุคคลอยู่ในรัฐไทย รัฐไทยไม่ได้ให้สิทธิอาศัยแต่เป็นการรับรองการมีภูมิลำเนาตามกฎหมายเอกชนว่าบุคคลอยู่ในรัฐไทย

(2) เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลที่ออกเพื่อรับรองการสถานะบุคคลโดยกฎหมายว่าด้วยบัตรประจำตัว ได้แก่ บัตรประจำตัวประชาชนของบุคคลผู้มีสัญชาติไทย ใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวสำหรับคนต่างด้าวสิทธิอาศัยถาวร¹² บัตรประจำตัวบุคคลผู้ซึ่งไม่มีสัญชาติไทย¹³ สำหรับคนต่างด้าวสิทธิอาศัยอยู่ชั่วคราว และบัตรประจำตัวผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียน¹⁴ สำหรับผู้ไม่มีสิทธิอาศัยในประเทศไทย

⁸ “ทะเบียนบ้านประเภท ทร.14” คือ ทะเบียนบ้านสำหรับผู้ที่มีสิทธิอาศัยถาวรในประเทศไทย ได้แก่ บุคคลผู้มีสัญชาติไทย หรือ คนต่างด้าวหรือบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทยแต่มีสิทธิอาศัยอยู่ถาวรในประเทศไทย

⁹ “ทะเบียนบ้าน ทร.13” คือ ทะเบียนบ้านสำหรับผู้ที่มีสิทธิอาศัยอยู่ชั่วคราวในประเทศไทย ได้แก่ บุคคลเข้าเมืองโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายแต่ได้รับผ่อนผันให้มีสิทธิอาศัยอยู่ หรือ ผู้เข้ามาในราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราว

¹⁰ “ทะเบียนประวัติ ทร.38/1” คือ หนังสือรับภูมิลำเนาตามกฎหมายเอกชนของคนต่างด้าวในกลุ่มที่ได้มาขึ้นทะเบียนเป็นแรงงานต่างด้าว(โปรดดูตัวอย่างในภาคผนวก ค)

¹¹ “ทะเบียนประวัติทร.38 ก” คือ หนังสือรับภูมิลำเนาตามกฎหมายเอกชนของบุคคลผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียนราษฎรที่มีถิ่นที่อยู่ในราชอาณาจักร แต่ไม่มีรายการในทะเบียนบ้าน (ตร.13 และตร.14) (โปรดดูตัวอย่างในภาคผนวก ข)

¹² ออกตามพระราชบัญญัติการทะเบียนคนต่างด้าว พ.ศ. 2493

¹³ ออกตามระเบียบสำนักทะเบียนกลางว่าด้วยการจัดทำบัตรประจำตัวคนซึ่งไม่มีสัญชาติไทย พ.ศ.2547 (สำหรับอดีตชนกลุ่มน้อย) และ ระเบียบสำนักทะเบียนกลางว่าด้วยการจัดทำบัตรประจำตัวของคนต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตให้อยู่ในราชอาณาจักรเป็นกรณีพิเศษ พ.ศ. 2547 (สำหรับคนต่างด้าวที่มาขึ้นทะเบียนเป็นแรงงานต่างด้าว) (โปรดดูตัวอย่างในภาคผนวก ค)

¹⁴ ออกตามระเบียบสำนักทะเบียนกลางว่าด้วยการสำรวจและจัดทำทะเบียนประวัติ สำหรับผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียน พ.ศ. 2548

กรณีศึกษา : นายฮาซิม พาริก

นายฮาซิม เกิดจากบิดาคนสัญชาติไทยและมารดาคนสัญชาติไทย เมื่อฮาซิมคลอดแม่ไปคลอดฮาซิมในโรงพยาบาลของรัฐที่บ้านเกิดในจังหวัดทางภาคอีสาน โดยคนในครอบครัวพาริกเชื่อว่าเป็นจังหวัดสุรินทร์ เพราะจำได้ว่าแม่ของฮาซิมเป็นคนจังหวัดสุรินทร์ คนในครอบครัวพาริกพบแม่ฮาซิมเพียงครั้งเดียว เมื่อตอนที่แม่อุ้มฮาซิมมาตามหาพ่อที่บ้านย่า หลังจากที่พ่อของฮาซิมเคยขอแม่ฮาซิมกลับมาเยี่ยมย่าที่พระประแดงแต่แล้วไม่ได้กลับไปหาแม่ฮาซิมอีกนับปี

แม่ฮาซิมออกจากจังหวัดบ้านเกิดมาตามหาพ่อที่บ้านย่าที่พระประแดง เมื่อมาถึงบ้านย่า แม่จึงได้รู้ว่าพ่อของฮาซิมมีลูกและเมียอยู่ก่อนแล้ว หลังจากนั้นแม่ก็อยู่ที่บ้านย่าร่วมกับลูกและเมียคนแรกของพ่อโดยมีลักษณะเป็นคนไม่ค่อยพูดกับใครในบ้าน เมื่อเวลาผ่านไปได้ประมาณหนึ่งเดือน แม่ก็หายออกจากบ้านย่าไปโดยยังคงทิ้งฮาซิมไว้ที่บ้านย่า แต่ต่อมาไม่นานพ่อของฮาซิมก็มาเสียชีวิตด้วยอุบัติเหตุ คนในครอบครัวพาริกจึงมีข้อมูลเกี่ยวกับการเกิดของฮาซิมน้อยมาก

ฮาซิมถูกเลี้ยงดูโดยย่าและพี่น้องของพ่อ มาตั้งแต่อายุขวบกว่าจนกระทั่งอายุได้ 18 ปี โดยฮาซิมไม่เคยได้รับการเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรของประเทศไทย เพราะไม่มีใครรู้ว่าฮาซิมแท้จริงเกิดหรือยัง และสามารถติดตามหาแม่ของฮาซิมได้อย่างไร ประกอบกับบ้านที่ย่าอาศัยอยู่เป็นบ้านเช่ามาตลอดย่าจึงย้ายบ้านที่บ่อยครั้ง จึงไม่มีใครรู้ว่าแม่เคยกลับมาฮาซิมที่บ้านเช่าหลังเก่าที่แม่เคยมาอยู่หรือไม่ ฮาซิมซึ่งเกิดในไทย เป็นบุตรของบิดามารดาสัญชาติไทย จึงกลายเป็น “คนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลในรัฐไทย” เพราะ “ไม่เคยมีใครรู้ว่าฮาซิมมีชื่อในทะเบียนราษฎร” ของรัฐไทยหรือไม่ และฮาซิมไม่สามารถกล่าวอ้างการมีชื่อใดๆ ในทะเบียนราษฎรของประเทศไทยได้เลย¹⁵

1.2. การจำแนกประเภทของคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลในรัฐไทย

เพื่อให้เกิดความรู้จักและเข้าใจเกี่ยวกับคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลมากขึ้น ผู้ศึกษาจะขออธิบายลักษณะทั่วไปของคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลในอีกลักษณะหนึ่ง คือ การอธิบายผ่านการจำแนกประเภทของคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคล ในกลุ่มต่างๆ เพื่อให้เกิดความสามารถในการแยกแยะ และ การมองเห็นคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลต่างๆ ที่อาจมีความเหมือน หรือ มีความแตกต่างกันในรายละเอียดได้มากยิ่งขึ้น

¹⁵ เป็นกรณีศึกษาที่ได้รับการร้องขอความช่วยเหลือมาในคณะกรรมการวิสามัญศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไขการไร้สถานะบุคคล สถานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.) โปรดติดตามอ่านกรณีศึกษา: นายฮาซิม พาริก ในลำดับต่อไป หน้า 105

ซึ่งในการจำแนกประเภทคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลในการศึกษาในบพนี้ ผู้ศึกษาได้ใช้แนวคิดในการจำแนกคนไร้เอกสารพิสูจน์ตนใน 2 แนวคิดคือ

แนวคิดที่ 1 การจำแนกคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลโดยใช้ “จุดเกาะเกี่ยวที่คนไร้เอกสารพิสูจน์ตนมีต่อรัฐไทย”

แนวคิดที่ 2 การจำแนกคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลโดยใช้ “ความสัมพันธ์ที่คนไร้เอกสารพิสูจน์ตนมีต่อทะเบียนราษฎรของรัฐไทย”

1.2.1.แนวคิดในการจำแนกประเภทของคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลโดยใช้ “จุดเกาะเกี่ยวของคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลที่มีต่อรัฐไทย”

“ทฤษฎีจุดเกาะเกี่ยว” เป็นหลักทางกฎหมายระหว่างประเทศที่กล่าวถึงความสัมพันธ์หรือความเกี่ยวพันที่เหนียวแน่นของบุคคลกับรัฐ¹⁶ ซึ่งจุดเกาะเกี่ยวต่างๆ ที่บุคคลมีต่อรัฐสามารถนำไปสู่การกำหนดสิทธิและหน้าที่ของบุคคลที่มีต่อรัฐ และกำหนดหน้าที่และความผูกพันที่รัฐนั้นมีต่อคนไร้เอกสารพิสูจน์ตนได้

ดังนั้นในการศึกษาเรื่อง “คนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคล” จึงจำเป็นที่จะต้องทำการศึกษา “จุดเกาะเกี่ยว” ที่คนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลในรัฐไทยมีต่อรัฐไทยด้วยกัน ซึ่งเมื่อนำแนวคิดเรื่อง “จุดเกาะเกี่ยวของบุคคลที่มีต่อรัฐ” มาพิจารณาจำแนกประเภทคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลในรัฐไทย ทำให้สามารถจำแนกคนไร้เอกสารพิสูจน์ตนได้ดังนี้

ประเภทที่ 1 คนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลที่สามารถกำหนดจุดเกาะเกี่ยวได้

ประเภทที่ 2 คนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลที่ไม่สามารถกำหนดจุดเกาะเกี่ยวได้

ซึ่งมีคำอธิบายในรายละเอียดของแต่ละประเภทได้ดังนี้ คือ

¹⁶ ซึ่งตามหลักอำนาจอธิปไตยของรัฐที่ว่ารัฐย่อมใช้อำนาจอธิปไตยของตนเองเหนือดินแดนและประชากรของรัฐ ทำให้การให้ความสำคัญของจุดเกาะเกี่ยวกับที่รัฐมีต่อบุคคลหรือที่บุคคลมีต่อรัฐ คือ จุดเกาะเกี่ยวผ่านหลักดินแดน และจุดเกาะเกี่ยวผ่านหลักบุคคลซึ่งเป็นประชากรของรัฐ โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับหลักทฤษฎีจุดเกาะเกี่ยวในพันธู์พิพม์ สายสุนทร, “คำอธิบายกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล ภาคที่ 1 การจัดสรรเอกชนในทางระหว่างประเทศ”, กรุงเทพฯ : วิญญูชน. 2538.

1.2.1.1 คนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลที่สามารถกำหนดจุดเกาะเกี่ยวได้

คือ คนที่แม้จะตกอยู่ใน “ภาวะการไร้เอกสารที่ไม่สามารถพิสูจน์ตัวตนของตนเองได้” แต่ก็ยัง “มีความสามารถในการให้ข้อเท็จจริงของตนเองเพื่อกำหนดจุดเกาะเกี่ยวของตัวตนที่มีต่อรัฐต่างๆได้” ซึ่งจะยังทำให้สามารถบอกได้ว่าคนไร้เอกสารพิสูจน์ตนนั้นมีจุดเกาะเกี่ยวกับรัฐไทยหรือรัฐต่างประเทศมากน้อยอย่างไร ทำให้สามารถพิจารณาได้ว่านอกจากรัฐไทยแล้วยังมีรัฐอื่นใดหรือไม่ ที่มีความผูกพันและมีหน้าที่ในการให้การรับรองตัวบุคคลตามกฎหมาย หรือ ให้ความคุ้มครองเป็นรัฐเจ้าของตัวบุคคลของคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลในประเทศไทยได้ โดยผู้ศึกษาจะขอ นำการพิจารณาจุดเกาะเกี่ยวของคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลเสนอผ่านกรณีศึกษาที่สามารถกำหนดจุดเกาะเกี่ยวได้ดังนี้

(1) คนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลที่มีจุดเกาะเกี่ยวโดยการเกิดกับรัฐไทย

(2) คนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลที่มีจุดเกาะเกี่ยวโดยการเกิดกับรัฐต่างประเทศ แต่ต่อมามีจุดเกาะเกี่ยวภายหลังการเกิดกับรัฐไทย

(3) คนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลที่มีจุดเกาะเกี่ยวโดยการเกิดกับรัฐต่างประเทศ และต่อมามีจุดเกาะเกี่ยวภายหลังการเกิดกับรัฐไทย แต่อาจไม่สามารถพิสูจน์จุดเกาะเกี่ยวกับรัฐต่างประเทศได้

(1) คนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลที่มีจุดเกาะเกี่ยวโดยการเกิดกับรัฐไทย

คือ คนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลที่อาจมีจุดเกาะเกี่ยวโดยการเกิดกับรัฐไทยผ่านหลักดินแดน¹⁷ หรือผ่านหลักบุคคล(หลักสายโลหิตผ่านบิดามารดา)¹⁸ หรืออาจมีจุดเกาะเกี่ยวโดยการเกิดกับรัฐไทยทั้งโดยหลักดินแดนและหลักบุคคล ซึ่งก็จะมีจุดเกาะเกี่ยวที่เข้มข้นกับรัฐไทยมากยิ่งขึ้น

กรณีศึกษา: นายบ็อบบี้ สุทธิบุตร หรือ นาย Robert Allen Suthibut¹⁹

นายบ็อบบี้ สุทธิบุตร หรือ พี่บ็อบบี้ เกิดที่ประเทศสหรัฐอเมริกา เมื่อปี พ.ศ. 2512 โดยมีบิดาและมารดาเป็นคนสัญชาติไทยที่ไปศึกษาต่อที่นั่น หลังจากเกิดพี่บ็อบบี้ได้รับเอกสารรับรอง

¹⁷จุดเกาะเกี่ยวโดยการเกิดผ่านหลักดินแดน คือ เกิดในดินแดนของรัฐไทย

¹⁸จุดเกาะเกี่ยวโดยการเกิดผ่านหลักบุคคล คือ บิดาหรือมารดา หรือทั้งบิดาและมารดา เป็นบุคคลสัญชาติไทย

¹⁹บันทึกประวัติและการตรวจสอบข้อเท็จจริงของกรณีศึกษา : นายบ็อบบี้ สุทธิบุตร โดย นางสาวชลลัทธย แก้วรุ่งเรือง เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2549

การเกิดจากกระทรวงสาธารณสุขแห่งประเทศสหรัฐอเมริกาและมีบัตรประกันสังคม (Social Security) ของประเทศสหรัฐอเมริกา แต่ยังไม่เคยได้รับการแจ้งเกิดต่อสถานทูตไทยในสหรัฐอเมริกา

จนกระทั่งบิดาและมารดาของพี่บ๊อบบี้แยกทางกันและเดินทางกลับมาในประเทศไทย พี่บ๊อบบี้จึงได้เดินทางกลับมาประเทศไทยภายหลังจากบิดาและมารดาโดยเพื่อนชาวอเมริกันของมารดา เป็นผู้พากลับมา และแม้ว่าพี่บ๊อบบี้มาอยู่กรุงเทพฯ แล้วก็ตาม บิดาและมารดาของพี่บ๊อบบี้ก็ไม่เคยพาพี่บ๊อบบี้ไปขอเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรของประเทศไทยเลย จนในที่สุดพี่บ๊อบบี้ก็ย้ายจากบ้านยายในถนนสีลมมาอาศัยอยู่กับปู่และย่าในช่วงอายุ 6 ขวบ โดยมีเอกสารชิ้นเดียวที่ติดตัวมาก็คือ สำเนาเอกสารรับรองการเกิดจากประเทศสหรัฐอเมริกา หลังจากนั้นแล้วพี่บ๊อบบี้ก็ไม่เคยพบมารดาอีกเลย

ดังนั้นแม้พี่บ๊อบบี้จะเกิดนอกประเทศไทย แต่ก็มีจุดเกาะเกี่ยวที่แท้จริงกับประเทศไทยโดยการเกิดผ่านหลักบุคคล คือ บิดาและมารดาผู้มีสัญชาติไทย ซึ่งตามกฎหมายว่าด้วยสัญชาติไทย ยังส่งผลให้พี่บ๊อบบี้มีสัญชาติไทย จึงมีสิทธิในการเรียกร้องให้รัฐไทยทำการรับรองตัวบุคคล และเอกสารรับรองสถานะที่มีประสิทธิภาพมากกว่าการรับรองตัวบุคคลทั่วไป คือ การรับรองความเป็น "คนชาติ" ของรัฐไทยได้อีกด้วย²⁰

กรณีศึกษา : เด็กชายศุภกรณ์ (ขอสงวนนามสกุล)

เด็กชายศุภกรณ์ เป็นเด็กที่เกิดในโรงพยาบาลเอกชนแห่งหนึ่งในเมืองพัทยาใต้ ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี โดยยายของศุภกรณ์เชื่อว่าศุภกรณ์น่าจะเกิดในช่วงปี 2545 - 2546

²⁰ การแก้ไขปัญหาของนายบ๊อบบี้ ได้ดำเนินการยื่นคำร้องขอเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎร ท.ร.14 ที่สำนักงานเขตภาษีเจริญแล้ว และอยู่ระหว่างการพิจารณาอนุมัติคำร้องโดยผู้อำนวยการเขตภาษีเจริญ ดังจะได้กล่าวถึงในรายละเอียดในบทที่ 4 , เป็นกรณีศึกษาในโครงการวิจัย ห้องเรียน คลินิก และสำนักงานที่ปรึกษากฎหมายเพื่อคนไร้รัฐไร้สัญชาติ (CCL) กองทุน ศ.คณิ่ง ภาไชย คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, โปรดติดตามอ่านกรณีศึกษา: นายบ๊อบบี้ สุทธิบุตร ในลำดับต่อไป หน้า 48 และ 109

มารดาและบิดา รวมถึงปู่ย่า-ตายายของศุภกรณ์เป็นคนสัญชาติไทย²¹ แต่เนื่องจากทั้งบิดาและมารดาของศุภกรณ์ต้องทำงานในช่วงเวลากลางวัน จึงไม่อาจสามารถเลี้ยงดูลูกด้วยตนเองได้ จึงได้นำพี่ชาย 2 คน และน้องสาวอีก 1 คน รวมทั้งตัวศุภกรณ์ กลับไปฝากให้ตาและยายเลี้ยงที่ภูมิลำเนาของแม่ที่จังหวัดสุรินทร์

โดยทุกครั้งที่มาลูกๆ กลับไป แม่จะนำสูติบัตรซึ่งเป็นหนังสือรับรองจากรัฐไทยว่าเด็กที่มีชื่อในสูติบัตรนั้น “เกิดในประเทศไทย” กลับไปให้ตาและยายด้วย พร้อมกับการขอย้ายชื่อเข้าไปในทะเบียนบ้านของตาและยายให้กับเด็กๆ ทุกคน²²

แต่เมื่อมาถึงคราวที่แม่พาศุภกรณ์กลับมาหายาย แม่กลับไม่ได้เอาสูติบัตรของศุภกรณ์มา และไม่มีกรเพิ่มชื่อในทะเบียนบ้านใดๆ ให้ศุภกรณ์ทั้งสิ้น โดยแม่ให้เหตุผลกับยายว่า ยังไม่ได้แจ้งเกิดให้ศุภกรณ์เลยเพราะไม่มีหนังสือรับรองการเกิด²³ จากโรงพยาบาล

โรงพยาบาลเอกชนที่แม่ไปคลอดศุภกรณ์ด้วยความสนใจเพราะเจ็บท้องกะทันหันนั้นได้ปล่อยตัวแม่และศุภกรณ์ออกมาจากโรงพยาบาลก็จริง แต่เราก็ได้ยึดใบรับรองการเกิดไว้ก่อน เพราะแม่ยังติดค้างค่ารักษาพยาบาลและค่าทำคลอดต่างๆ ไว้กับโรงพยาบาล แม่ยังไม่มีเงินพอชำระหนี้จึงยังไม่ได้ไปขอไถ่ถอน “ใบรับรองการเกิด” ออกมา ศุภกรณ์จึงยังไม่ได้รับการแจ้งเกิด จึงเสมือนหนึ่งว่าศุภกรณ์ “ยังไม่เคยเกิด” ในประเทศไทยเลยในความรับรู้ใดๆ ของเจ้าหน้าที่รัฐไทย

จนภายหลังแม่คลอดน้องสาวของศุภกรณ์อีกคน ก็นำกลับมาฝากยายเลี้ยงอีกพร้อมสูติบัตรและการย้ายชื่อเข้าไปในทะเบียนบ้านของตาและยาย แต่ชื่อของศุภกรณ์ผู้เป็นพี่ชายก็ยังไม่เคยปรากฏในทะเบียนบ้านให้ยายเห็น

²¹ ปรากฏตามเอกสารแสดงตนของประเทศไทยที่ออกให้กับบุคคลในครอบครัวของศุภกรณ์ ซึ่งยายได้แนบมาพร้อมกับคำร้องขอความช่วยเหลือกับเจ้าหน้าที่บ้านพักเด็กและครอบครัวจังหวัดสุรินทร์

²² เนื่องจากเมื่อเด็กเกิดและทำการแจ้งเกิดในพื้นที่เกิดแล้ว เจ้าหน้าที่ฝ่ายทะเบียน อาจจะทำกรแจ้งเกิดและเพิ่มชื่อเด็กเข้าไปในทะเบียนบ้านของโรงพยาบาลที่เด็กเกิด หรือ ในทะเบียนบ้านกลางของสำนักงานทะเบียน ผู้เป็นบุพการีจึงต้องทำการแจ้งย้ายชื่อเด็กเข้าไปอยู่ในทะเบียนบ้านของตนเองต่อไป ชื่อของเด็กจึงจะย้ายเข้ามาอยู่ในทะเบียนบ้าน ทร.13 หรือ ทร.14 ซึ่งมีลักษณะเป็นเล่มสมุดโดยทั่วไปอย่างรัฐไทยออกให้ประชาชนถือไว้เป็นหลักฐาน

²³ หนังสือรับรองการเกิด หรือ ใบรับรองการเกิด (ทร.1/1) เป็นเอกสารที่ผู้ทำคลอดจะต้องออกให้แก่บุพการี นำไปเป็นหลักฐานในการแจ้งเกิดกับสำนักงานทะเบียน ซึ่งโดยทั่วไป บุพการีก็จะได้รับจากโรงพยาบาล(กรณีคลอดโรงพยาบาล) หรือ กำนันผู้ใหญ่บ้าน(กรณีคลอดในบ้านเอง)

สองปีหลังจากที่ผ่านมา แม็กก็เจียบหายไปไม่ติดต่อกันมาอย่างเคย ยายเลี้ยงหลานสาวคนสุดท้ายต้องไม่ไหวต้องยกหลานให้กับคนอื่นเอาไปเลี้ยงเป็นลูก และเมื่อเจ้าหน้าที่บ้านพักเด็กและครอบครัวจังหวัดสุรินทร์ผ่านไปเยี่ยมเยียนคนในหมู่บ้าน ยายซึ่งร้อนใจในการหายตัวไปของลูกสาว และการไม่มีหลักฐานแสดงความเป็นตัวตนของหลานชาย จึงขอให้เจ้าหน้าที่ช่วยเหลือติดตามการเพิ่มชื่อในทะเบียนบ้านให้สุภกรณ

ตอนนี้สุภกรณอายุ 3-4 ขวบแล้ว ยายไม่รู้เลยว่าสุภกรณเกิดวันเดือนปีใดที่เท่าไร และการที่จะมาเดินเรื่องขอรับใบรับรองการเกิดของสุภกรณด้วยตนเองถึงเมืองพัทธการก็คงเป็นไปได้ ตราบใดที่แม่ของสุภกรณไม่ติดต่อกลับมา ยายก็กลัวว่าหลานชายตัวน้อยคนนี้ก็คงจะเป็น “คนไร้ตัวตน” เช่นนี้ต่อไป²⁴

จะเห็นว่าน้องสุภกรณเป็นเด็กที่มีจุดเกาะเกี่ยวโดยการเกิดกับรัฐไทยทุกประการ คือ จุดเกาะเกี่ยวโดยการเกิดตามหลักดินแดนก็เกิดที่อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรีในประเทศไทย และจุดเกาะเกี่ยวโดยการเกิดตามหลักบุคคลก็จากบิดามารดาคนสัญชาติไทย สุภกรณก็จะมีสัญชาติไทยตามหลักกฎหมายว่าด้วยสัญชาติไทย

แต่สุภกรณก็ยังตกเป็น “เด็กไร้รัฐ” และเป็น “เด็กไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคล” อันเนื่องมาจากการที่ยังไม่ได้รับการแจ้งเกิดต่อรัฐไทย หรือการยังไม่ได้เพิ่มชื่อในทะเบียนบ้านใดๆ ของรัฐไทย ซึ่งก็เป็นความเป็นไปได้ที่จะเกิดขึ้นกับเด็กลูกพ่อแม่คนสัญชาติไทยทั่วไปที่ “เกิด” (Birth) ในสภาพสังคมปัจจุบัน²⁵

²⁴ เป็นกรณีศึกษาที่ถูกร้องขึ้นมาโดยบ้านพักเด็กและครอบครัวจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งได้ร้องขอความช่วยเหลือมาที่ มูลนิธิพัฒนาการคุ้มครองเด็ก (FACE), โปรดอ่านเรื่องราวของสุภกรณเพิ่มเติม ใน ชลฤทัย แก้วรุ่งเรือง, “เด็กที่กำลังตกอยู่ในสภาวะไร้รัฐ...แม้เกิดในครอบครัวของคนสัญชาติไทย” เผยแพร่ใน <http://gotoknow.org/blog/chonthesis-unidentifiedperson/166439>

²⁵ ตามความเห็นของผู้ศึกษา เห็นว่า “สภาพสังคมไทยในปัจจุบันที่ทำให้เกิดความเป็นไปได้ที่เด็กที่เกิดในประเทศไทยจะไม่ได้รับการแจ้งเกิด” คือ สภาพสังคมที่บุพการีในชนบทต่างก็ย้ายถิ่นฐานเข้ามาทำงานในตัวเมือง อยู่ต่างภูมิลำเนาตามทะเบียนบ้านของตนเองต่างๆ โดยที่ไม่มีการย้ายชื่อในทะเบียนบ้าน ดังนั้นเมื่อเด็กเกิด จึงอาจมีเหตุที่ทำให้ไม่ได้รับแจ้งเกิด หรือ อาจมีความเป็นไปได้สูงมากที่เด็กจะไม่ได้รับการย้ายชื่อเข้าอยู่ในทะเบียนบ้านของบุพการี ณ ภูมิลำเนาเดิม ผู้ศึกษาพบว่าเหตุการณ์เหล่านี้ทำให้เด็กของบุพการีที่มีการย้ายถิ่นฐานเพื่อการทำงานตกเป็น “คนไร้เอกสารพิสูจน์ตน” ได้มาก ดังที่จะยังคงมีกรณีศึกษาในลักษณะเช่นนี้ต่อไปในการศึกษาคั้งนี้

(2) คนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลที่มีจุดเกาะเกี่ยวโดยการเกิดกับรัฐต่างประเทศ แต่ต่อมามีจุดเกาะเกี่ยวภายหลังการเกิดกับรัฐไทย

คือ แม้ว่าคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลจะไม่ได้มีจุดเกาะเกี่ยวโดยการเกิดกับรัฐไทยเลย²⁶ แต่ต่อมามีจุดเกาะเกี่ยวภายหลังการเกิดก็ได้มาเกี่ยวข้องกับรัฐไทยโดยผ่านหลักดินแดน²⁷ หรืออาจเป็นหลักบุคคล²⁸ กับรัฐไทย และยังเป็นบุคคลที่มีความสามารถในการพิสูจน์จุดเกาะเกี่ยวหรือได้รับการยอมรับความมีจุดเกาะเกี่ยวโดยการเกิดกับรัฐต่างประเทศได้

ประการนี้ทำให้เราสามารถทราบได้ว่านอกจากรัฐไทยแล้ว ยังมีรัฐต่างประเทศอื่นที่มีความผูกพันในการรับรองความเป็นบุคคลเกี่ยวกับข้อเท็จจริงโดยการเกิดของคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลในรัฐไทยได้

กรณีศึกษา : นายคำตุน ไชยศรี

นายคำตุน หรือตุน เป็นคนสัญชาติลาว เกิดที่เมืองจำพอน แขวงสะหวันเขต ประเทศลาว จากบิดาและมารดาที่เป็นคนสัญชาติลาว แต่ช่วงเวลาที่คำตุนเดินทางออกจากประเทศลาว นั้น คำตุนยังอายุไม่ถึง 20 ปี ซึ่งคนลาวจะมีการถ่ายบัตรประจำตัวประชาชนได้ตอนอายุ 20 ปี²⁹ ดังนั้นตุนที่บ้านอยู่ห่างไกลตัวเมืองในประเทศลาว จึงไม่เคยมีเอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลของรัฐใด ๆ เลย

จนกระทั่งมาทำงานอยู่กับนายจ้างคนไทย ซึ่งภายหลังได้พาตุนไปขึ้นทะเบียนแรงงานต่างด้าว แต่ต่อมามีเหตุให้ตุนได้หนีออกจากบ้านนายจ้าง นายจ้างกลัวตุนไปทำความผิดใดๆ แล้วต้อง

²⁶ ย่อมเป็นที่แน่นอนว่าจะต้องมีจุดเกาะเกี่ยวกับรัฐต่างประเทศรัฐใดรัฐหนึ่งแทน

²⁷ จุดเกาะเกี่ยวภายหลังการเกิดผ่านหลักดินแดน คือ ภายหลังการเกิดได้เข้ามาอยู่อาศัยมีภูมิลำเนาตามกฎหมายเอกชนกับรัฐไทย ไม่ว่าจะเป็นการอยู่อาศัยเพื่อการทำงาน การเรียนหนังสือ การเข้ามาทำคุณประโยชน์ให้กับรัฐไทย

²⁸ จุดเกาะเกี่ยวภายหลังการเกิดผ่านหลักบุคคล คือ ภายหลังการเกิดได้มีความสัมพันธ์ทางกฎหมายกับบุคคลที่มีสัญชาติไทย เช่น การเป็นคู่สมรสของชายหรือหญิงไทย การเป็นบิดาหรือมารดาของบุตรที่มีสัญชาติไทย รวมการเป็นบุตรบุญธรรมของคนสัญชาติไทย หรือ ภายหลังการเกิดบิดาหรือมารดาที่แท้จริงได้มีสัญชาติ

²⁹ ให้คำอธิบายหลักกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนราษฎรของประเทศลาว โดยอาจารย์บุญมี ราชมีไชย อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์-รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว ผู้ร่วมทำการศึกษา “โครงการศึกษาการจัดการประชากรต่างด้าวในรัฐไทย” ร่วมกับผู้ศึกษา

รับผิดชอบจึงไปแจ้งยกเลิกความเป็นนายจ้างและคืนบัตรและเอกสารประจำตัวแรงงานต่างด้าวให้กรมการจัดหางาน เมื่อตุ่นกลับมาที่บ้านนายจ้างอีกครั้งจึงไม่มีเอกสารพิสูจน์ตนติดตัว³⁰

จากข้อเท็จจริงโดยการเกิด ตุ่นมีจุดเกาะเกี่ยวที่แท้จริงกับประเทศลาวทั้งโดยหลักบุคคล หลักดินแดน มีจุดเกาะเกี่ยวภายหลังการเกิดกับประเทศไทยเพียงหลักดินแดน คือ อาศัยอยู่ในประเทศไทยโดยประเทศไทยก็เพียงแต่เคยรับรองว่าตุ่นอาศัยอยู่ โดยที่รัฐไทยไม่ได้ให้สิทธิอาศัยแก่ตุ่น หรือการรับรองภูมิลำเนาตามกฎหมายมหาชนแต่อย่างใด ตุ่นที่ยังสามารถพิสูจน์จุดเกาะเกี่ยวกับรัฐลาวได้ และยังสามารถเรียกร้องสิทธิในสัญชาติลาวได้ ทำให้ตุ่นได้รับความคุ้มครองจากรัฐลาวเป็นรัฐเจ้าของตัวบุคคล และออกเอกสารพิสูจน์ตนที่รับรองความเป็นชาติให้แก่ตนได้³¹

(3) คนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลที่มีจุดเกาะเกี่ยวโดยการเกิดกับรัฐต่างประเทศ และต่อมามีจุดเกาะเกี่ยวภายหลังการเกิดกับรัฐไทย แต่ไม่สามารถพิสูจน์จุดเกาะเกี่ยวกับรัฐต่างประเทศได้อีกต่อไป

คือ คนไร้เอกสารพิสูจน์ตนที่ขณะเกิดไม่มีจุดเกาะเกี่ยวโดยการเกิดกับรัฐไทย แต่ต่อมามีจุดเกาะเกี่ยวภายหลังการเกิดกับรัฐไทยโดยผ่านหลักดินแดนหรือหลักบุคคล และเป็นบุคคลที่อาจไม่มีความเป็นไปได้ในการพิสูจน์จุดเกาะเกี่ยวที่แท้จริงกับรัฐต่างประเทศได้อีกต่อไป ทำให้เราทราบว่ามันนอกเหนือจากรัฐไทยเพียงรัฐเดียวแล้วก็ไม่มีรัฐต่างประเทศอื่นใดอีกที่จะมีความผูกพันในการรับรองความเป็นบุคคลของคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลในรัฐไทยได้ เพราะคนไร้เอกสารพิสูจน์ตนนั้นขาดความสามารถในการพิสูจน์จุดเกาะเกี่ยวกับรัฐต่างประเทศใดๆ แล้ว

³⁰ แต่รายการบุคคลของนายคำตุ่น ไชยศรีก็ยังคงมีเก็บไว้ในฐานทะเบียนราษฎร แต่รัฐไม่ออกเอกสารรับรองเพื่อใช้ในการแสดงตนได้ , เป็นกรณีศึกษาที่ร้องขอความช่วยเหลือมาในโครงการวิจัยผลกระทบของความไร้รัฐ และความไร้สัญชาติของเด็ก เยาวชน ในสังคมไทย: การตรวจสอบปัญหาและแนวคิดในการแก้ไข ของกองทุน ศ.คเนิง ภาไชย คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยศุภณีย์ฝักและอภรณ์เด็กและเยาวชนบ้านกาญจนาภิเษก

³¹ โดยอาจารย์บุญมี ราชมีไชย ได้พานายตุ่นไปพิสูจน์สัญชาติลาวที่สถานทูตลาวประจำประเทศไทย พร้อมกับตุ่นได้กลับไปทำบัตรประจำตัวคนลาวที่ประเทศลาวเรียบร้อยแล้ว ปัจจุบันตุ่นจึงถือหนังสือเดินทางของประเทศลาวกลับเข้ามาทำงานในประเทศไทยอย่างคนต่างด้าวเข้าเมืองถูกกฎหมาย(โปรดดูเอกสารแทนหนังสือเดินทางที่คำตุ่นได้รับจากสถานทูตใน ภาคผนวก ข)



กรณีศึกษา : นางสาวนันทิ หรือ แสนดี (ไม่มีนามสกุล)

นางสาวนันทิ หรือ ป้าสาวนันทิ คนเชื้อชาติมอญ เกิดและอยู่อาศัยที่เมืองทวาย รัฐมอญในประเทศพม่า เดินเท้าเป็นเวลา 5 วัน เข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่อายุ 17 ปี ในปี พ.ศ.2506 ทางชายแดนจังหวัดกาญจนบุรี แต่งงานและมีลูกกับสามีชาวมอญที่มาจากรัฐทวายเช่นเดียวกัน ลูกทุกคนเกิดในประเทศไทยแต่ภายหลังที่สามีเสียชีวิต ป้าสาวนันทิจึงพาลูกเข้ามาทำงานอยู่ที่จังหวัดสมุทรปราการโดยไม่ทันได้ทำบัตรประจำตัวชนกลุ่มน้อยของทางราชการที่เข้ามาสำรวจป้าสาวนันทิ และลูกๆ ไว้

ป้าสาวนันทิและลูกๆ อีกทั้ง 5 คนจึงยังไม่เคยมีบัตรแสดงตนและไม่มีชื่ออยู่ในทะเบียนราษฎรไทย ป้าสาวนันทิอายุมากแล้วไม่เคยได้เอกสารจากรัฐพม่าและแทบไม่เหลือความทรงจำเกี่ยวกับประเทศพม่าที่ตนจากมา ดังนั้นหากจะเรียกร้องให้รัฐพม่ารับรองความเป็นบุคคลตามกฎหมายหรือความเป็นบุคคลสัญชาติพม่าของป้าสาวนันทิก็คงจะเป็นไปไม่ได้เพราะรัฐพม่าไม่เคยรับรู้ว่ามีป้าสาวนันทิเกิดและเคยเติบโตอยู่ในรัฐมอญของประเทศพม่ามาก่อน³²

กรณีศึกษา : นายอับดุลเลาะห์ (ขอสงวนนามสกุล)

นายอับดุลเลาะห์ หรือพี่เลาะห์เกิดในสวนยางที่เมืองเบอซู จังหวัดตรังگانู ในประเทศมาเลเซีย ในปี พ.ศ.2510 จากบิดาและมารดาเป็นคนสัญชาติมาเลเซีย แต่บิดามารดาที่แท้จริงยากจนเลี้ยงไม่ไหวเลยยกให้เป็นลูกชายของป้ากะแมะคนสัญชาติไทยซึ่งเป็นแรงงานในสวนยางที่ไปรับจ้างกรีดยางในประเทศมาเลเซีย³³

³² เป็นกรณีศึกษาที่นายอำพล บุตรชายคนโตของป้าสาวนันทิ ร้องขอความช่วยเหลือเข้ามาในโครงการวิจัยผลกระทบของความไร้รัฐ และความไร้สัญชาติของเด็ก เยาวชน ในสังคมไทย : การตรวจสอบปัญหาและแนวคิดในการแก้ไข ของกองทุนศ.ค.นึ่ง ภาฯไซย คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ร่วมกับ มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ โดยการสนับสนุนของสำนักงานสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ(สสส.) เมื่อ วันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2549

³³ ครอบครัวของกรณีศึกษาให้ข้อมูลประกอบความเข้าใจว่า "คนไทยในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งส่วนใหญ่พูดภาษายาวีได้ มักจะไปขายแรงงานรับจ้างกรีดยางในสวนยางที่ประเทศมาเลเซีย เนื่องจากได้รับค่าแรงที่สูงมากกว่าค่าแรงในประเทศไทยเป็นเท่าตัว และจะเดินทางไปกลับสลับหมุนเวียนประเทศมาเลเซียกับประเทศไทยคราวละ 3-6 เดือน ตลอดทั้งปี



ป่ากะแมะรู้สึกเอ็นดูพี่เลาะห้จึงรับเลี้ยงดูตั้งแต่ยังแบเบาะและพากลับมาอยู่ด้วยเวลาที่กลับบ้านที่อำเภอสายบุรี จังหวัดนราธิวาส พี่เลาะห้จึงกลายเป็นบุคคลในครอบครัวของป่ากะแมะเหมือนลูกแท้ๆ คนหนึ่ง โดยที่แทบไม่เคยมีใครรู้ความจริงเลยว่าทั้งสองคนไม่ใช่แม่ลูกที่แท้จริงกัน

ปัจจุบันพี่เลาะห้แต่งงานและมีลูกกับภรรยาสัญชาติไทย แต่ไม่เคยแจ้งเกิดในประเทศมาเลเซีย ไม่เคยมีชื่อในทะเบียนราษฎรของรัฐมาเลเซียหรือรัฐไทย และหากจะให้พี่เลาะห้ไปพิสูจน์ตนกับรัฐมาเลเซียว่าเป็นคนที่เกิดในประเทศมาเลเซียจากคนสัญชาติมาเลเซียนั้นก็คงจะเป็นไปไม่ได้เพราะหลังจากที่พ่อและแม่ยกพี่เลาะห้ให้ป่ากะแมะแล้ว ป่ากะแมะก็ไม่เคยเจอทั้งคู่อีกเลย³⁴

กรณีนี้จึงเห็นว่่นอกจากรัฐไทยแล้ว พี่เลาะห้ก็ไม่มีจุดเกาะเกี่ยวกับรัฐใดอีก เพราะขาดความสามารถในการพิสูจน์จุดเกาะเกี่ยวกับตนมีต่อรัฐได้ รัฐไทยจึงกลายเป็นรัฐเดียวที่มีความผูกพันกับพี่เลาะห้

1.2.1.2 คนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลที่ไม่สามารถกำหนดจุดเกาะเกี่ยวได้

กรณีนี้เกิดขึ้นในกลุ่มคนไร้เอกสารพิสูจน์ตนที่นอกจากจะไม่มีเอกสารในการพิสูจน์ตัวตนของตนเองได้แล้ว ก็ยังไม่มีสมารถที่จะให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการเกิดของตนเองเพื่อกำหนดจุดเกาะเกี่ยวโดยการเกิดที่อาจจะมีต่อรัฐไทยหรือรัฐต่างประเทศได้ เนื่องจากเป็นคนไร้เอกสารพิสูจน์ตนที่ตกอยู่ในสภาวะของการเป็น “คนไร้รากเหง้า”³⁵ ซึ่งผู้ศึกษาขอเสนอกรณีศึกษาของคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลในรัฐไทยที่ไม่สามารถกำหนดจุดเกาะเกี่ยวเพราะความเป็นคนไร้รากเหง้าได้ดังนี้

³⁴ เป็นกรณีศึกษาในโครงการวิจัยผลกระทบของความไร้รัฐ และ ความไร้สัญชาติของเด็กเยาวชน ในสังคมไทย : การตรวจสอบปัญหาและแนวคิดในการแก้ไข ของกองทุน ศ.ค.นึ่ง ภาไชย คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ฯ ซึ่งร้องขอความช่วยเหลือมาโดยหลานชายของกรณีศึกษาแจ้งเรื่องผ่านมาทางเจ้าหน้าที่ของกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน

³⁵ “คนไร้รากเหง้า” คือ คนที่ถูกทอดทิ้งหรือพลัดพรากจากบุพการีตั้งแต่วัยเยาว์จนไม่มีความทรงจำใดๆ เกี่ยวกับบุพการีและสถานที่เกิดเลย และนอกจากนั้น ก็จะไม่มีความรู้ที่ทราบว่าเป็นคนๆ นี้เกิดที่ไหน เป็นบุตรของใคร จาก พันธุ์ทิพย์ สายสุนทร, คำถามการวิจัยเพื่อการพัฒนาสิทธิของเด็กไร้รากเหง้าในประเทศไทย, (เพื่อเสนอคณะกรรมการด้านเด็ก เยาวชน และครอบครัว ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ), เมื่อ วันที่ 11 พฤศจิกายน 2545, เผยแพร่ใน

http://www.archanwell.org/autopage/show_page.php?t=1&s_id=306&d_id=305

- (1) คนไร้เอกสารพิสูจน์ตนที่เป็นคนไร้รากเหง้าอย่างสิ้นเชิง
- (2) คนไร้เอกสารพิสูจน์ตนที่เป็นคนไร้รากเหง้าเพียงกึ่งหนึ่ง

(1). คนไร้เอกสารพิสูจน์ตนที่เป็นคนไร้รากเหง้าอย่างสิ้นเชิง

คือ คนไร้รากเหง้าที่ไม่ทราบต้นกำเนิดหรือที่มาของตนเองไม่ว่าจะเป็นต้นกำเนิดของสถานที่เกิดหรือบุพการีผู้ให้กำเนิด³⁶ ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่สำคัญที่ทำให้บุคคลตกอยู่ในสภาพคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลได้ (ดังจะได้กล่าวรายละเอียดในบทต่อไป) ดังนั้นคนไร้รากเหง้าอย่างสิ้นเชิงซึ่งไร้เอกสารพิสูจน์ตนที่ปรากฏตัวในรัฐไทยก็จะกลายเป็นคนที่มีจุดเกาะเกี่ยวภายหลังการเกิดกับรัฐไทยในฐานะรัฐเจ้าของดินแดนที่อาศัยอยู่เพียงรัฐเดียวเท่านั้น เพราะไม่สามารถกำหนดจุดเกาะเกี่ยวที่มีต่อรัฐอื่นได้

กรณีศึกษา : นางสาวมีชา เบียงแล

นางสาวมีชา หรือ น้องมีชาเป็นเด็กที่มีความพิการทางใบหน้า จึงถูกรับตัวจากพ่อและแม่ที่แท้จริงซึ่งเชื่อว่าเป็นชาวเขาชาติพันธุ์หนึ่งในภาคเหนือ โดยบุคคลที่รับตัวมีชาออกจากหมู่บ้านเป็นสามภรรยาคนหนึ่งซึ่งนำเชื่อว่าพามีชาไปนั่งขอทานอยู่ที่ด้านตรวจชายแดนไทย-พม่าอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย³⁷ ภายหลังมีชาถูกพาตัวเข้ามาในกรุงเทพฯ แล้วสามภรรยาคู่นั้นก็ถูกจับ มีชาจึงถูกส่งมาที่สถานสงเคราะห์เด็กพิการและทุพพลภาพปากเกร็ด

โดยเจ้าหน้าที่แรกรับได้มีการบันทึกข้อมูลตัวบุคคลของมีชาว่า “มีอายุ 7 ปี มีชาติพันธุ์ อีเก้อ” ภายหลังที่อยู่ที่สถานสงเคราะห์ได้เกือบปี สามภรรยาคู่นั้นเคยมาอ้างตัวว่าเป็นพ่อแม่จะรับ

³⁶ โปรดดู “แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับคนไร้รากเหง้า” ในพันธูทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร , “รายงานการสำรวจและวิเคราะห์องค์ความรู้เรื่องปัญหาและการจัดการปัญหาสถานะบุคคลตามกฎหมายของคนไร้รากเหง้า” เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2550 ใน

http://www.archanwell.org/autopage/show_page.php?t=1&s_id=391&d_id=390

³⁷ สันนิษฐานจากความทรงจำของมีชาที่จำได้ว่า “เคยอยู่ในหมู่บ้านที่อยู่บนเขาเป็นกระท่อมไม้ไผ่เหมือนหมู่บ้านชาวเขาที่เห็นในทีวี แล้วมีคนรับตัวมาจากพ่อและแม่ พาลงเขาไปนั่งขอทานอยู่ที่ซึ่งมีเสาสีแดงต้นใหญ่ๆ มีสะพานข้ามแม่น้ำหรือลำคลองและมีคนเดินข้ามไปข้ามมาจำนวนมาก ซึ่งส่วนใหญ่มีชาจะนั่งขอทานอยู่บริเวณใต้สะพาน หรือ ใกล้ๆ กับเสาสีแดงที่มีคนมาถ่ายรูป”

กลับไปแต่เจ้าหน้าที่ไม่อนุญาต ต้นตอชีวิตของมีซาเท่าที่สืบเสาะได้จึงยังคงมีเพียงเท่าที่กล่าวมา เพราะสามีภรรยาทั้งสองคนไม่เคยกลับมาหามิซาให้เรามีโอกาสได้สืบประวัติของมีซาอีกเลย

และมีซาเองก็แสดงความรังเกียจที่จะเจอบุคคลคู่นั้น รวมถึงเคยเอ่ยปากว่า “หนูไม่รู้ด้วยซ้ำว่าหนูชื่อมีซาและเป็นคนชาติพันธุ์ก็จริงหรือเปล่า เพราะสิ่งเหล่านี้ก็คงจะเป็นสิ่งที่สามีภรรยา คู่นั้นยึดเยียดให้หนู”³⁸ ทุกวันนี้แม้มีซาจะมีอายุเกินที่จะอยู่ในสถานสงเคราะห์ แล้วแต่มีซาก็ยังอยู่กับสถานสงเคราะห์ ได้เพราะสถานสงเคราะห์ ยังเป็นผู้ดูแลส่งให้เรียนหนังสือจึงยังสามารถให้มีซาอยู่ได้อีกจนกว่าจะเรียนจบ³⁹

เราจึงไม่สามารถระบุจุดเกาะเกี่ยวโดยการเกิดของมีซาได้ว่ามีต่อรัฐใดบ้าง เพราะมีซา ตกเป็นคนไร้รากเหง้าโดยสิ้นเชิง คงจะมีแต่เพียงจุดเกาะเกี่ยวภายหลังการเกิดตามหลักดินแดนกับ รัฐไทยที่เป็นที่อยู่อาศัยของมีซา รัฐไทยจึงกลายเป็นรัฐเดียวที่มีซารู้จัก⁴⁰ และหากรัฐไทยยังไม่ให้การรับรองมีซาหรือผลักดันมีซาออกจากทะเบียนราษฎรไทยก็คงจะกระทำไม่ได้เพราะเท่ากับเป็นการผลักดันคนไร้รากเหง้าโดยสิ้นเชิงที่ไม่มีทางไป และไม่มีจุดเกาะเกี่ยวกับประเทศอื่นใด กรณีคนไร้เอกสารพิสูจน์ตนที่ไร้รากเหง้าโดยสิ้นเชิงนี้ยังพบเห็นได้อีกโดยทั่วไปในสังคมไทย⁴¹

³⁸ จากการสัมภาษณ์ปากคำนางสาวมีซา เบียงแลที่สถานสงเคราะห์เด็กพิการและทุพพลภาพปากเกร็ด โดยผู้ศึกษา เมื่อวันที่ 30 มกราคม พ.ศ.2551

³⁹ กรณีศึกษานี้ถูกร่องเข้ามาโดยสถานสงเคราะห์เด็กพิการและทุพพลภาพ ปากเกร็ด ในโครงการโครงการวิจัยผลกระทบของความไร้รัฐ และความไร้สัญชาติของเด็ก เยาวชน ในสังคมไทย : การตรวจสอบปัญหาและแนวคิดในการแก้ไข ของกองทุนศ.ค.นึ่ง ภาฯไชย คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

⁴⁰ ทางบ้านสงเคราะห์ฯ ได้เพิ่มชื่อน้องมีซาเข้าไปในทะเบียนบ้าน ทร.13 เมื่อปี 2545 ปัจจุบันมีซาอายุ 21ปี กำลังศึกษาอยู่ชั้นอุดมศึกษาปีที่ 2 ในมหาวิทยาลัยของรัฐแห่งหนึ่ง

⁴¹ เช่น กรณีศึกษาในโครงการวิจัยเรื่องการปรากฏตัวของคนไร้สัญชาติและคนไร้รัฐในประเทศไทย : แนวคิดและมาตรการในการจัดการปัญหาที่ขอบด้วยกฎหมายระหว่างประเทศ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ยกตัวอย่างคือ นายศิริชัย ในพันธูทิพย์ สายสุนทร, “ศิริชัย...คนไร้สัญชาติคนหนึ่งของประเทศไทย”, หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ, ฉบับวันที่ 26 มิถุนายน 2544., และ นายแสงชัย บันนากุล ใน แสงชัย บันนากุล, “ตี..เด็กวัด..ไร้รากเหง้า..ไม่รู้เกิดที่ไหนไม่รู้ว่าเป็นลูกใคร”,ใน

(2). คนไร้เอกสารพิสูจน์ตนที่เป็นคนไร้รากเหง้าเพียงกึ่งหนึ่ง

อย่างไรก็ตามคนไร้รากเหง้าอีกจำนวนหนึ่งก็อาจไม่ได้ตกเป็นคนไร้รากเหง้าอย่างสิ้นเชิงที่ไม่สามารถสืบหาที่มาโดยการเกิดของตนเองได้เลย เพราะในกลุ่มคนไร้รากเหง้าจำนวนมากก็สามารถยืนยันข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการเกิดของตนเองได้ในเรื่องสถานที่เกิดหรือสถานะบุคคลของผู้เป็นบุพการี เรียกได้ว่ายังคงสามารถกำหนดจุดเกาะเกี่ยวโดยการเกิดของคนกลุ่มนี้ได้เป็นอย่างดี อย่างหนึ่ง ได้แก่

กรณีที่ 1 คนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลที่สามารถกำหนดจุดเกาะเกี่ยวโดยหลักดินแดนได้เพียงอย่างเดียว คือ ยืนยันได้ว่าคนไร้รากเหง้า นั้นเกิดในดินแดนของประเทศไทย ซึ่งคนไร้รากเหง้ากลุ่มนี้อาจจะพบเห็นได้บ่อยครั้งเพราะสามารถหาพยานบุคคลหรือพยานหลักฐานต่างๆ รับรองหรือยืนยันถึงสถานที่เกิดของคนไร้รากเหง้าว่าเกิดในประเทศไทย

กรณีศึกษา : นายขวัญ วรรณ

นายขวัญ หรือ น้องขวัญ เกิดเมื่อปี พ.ศ.2533 ที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ จากมารดาคนเชื้อชาติจีนพูดไทยไม่ได้ ซึ่งตอนตั้งครรภ์น้องขวัญได้ 4 เดือนมารดาของน้องขวัญอยู่ตัวคนเดียวไม่มีพ่อน้องขวัญอยู่ด้วย จึงมารับจ้างบีบนวดให้แม่สายพิน (ซึ่งเป็นมารดาบุญธรรมของน้องขวัญในปัจจุบัน) เวลาที่แม่สายพินไปค้าขายที่ตลาดคลองเตย

แม่สายพินได้ช่วยไม่ให้แม่ น้องขวัญเอาบุตรออกและสงเสียดำใช้จ่ายต่างๆ ให้กินอยู่จนคลอด เมื่อคลอดแล้วเจ้าของหอพักที่แม่ น้องขวัญอยู่ขออน้องขวัญไปให้ญาติซึ่งไม่มีบุตรเลี้ยง แต่เมื่อน้องขวัญจากแม่ไปได้ไม่ถึงเดือนแม่ก็คิดถึงน้องขวัญมากและมาขอให้แม่สายพินพาไปรับตัวน้องขวัญกลับมา แม่สายพินจึงมีโอกาสเลี้ยงดูน้องขวัญมากขึ้นและผ่านไปไม่นานแม่ น้องขวัญบอกว่าจะออกไปหางานทำช่วยค่าใช้จ่ายให้แม่สายพิน แต่แล้วก็หายตัวไปไม่เคยกลับมาอีกเลย

แม่สายพินจึงพาน้องขวัญกลับมาเลี้ยงที่บ้านที่จังหวัดชลบุรีและเลี้ยงดูน้องขวัญเหมือนลูกแท้ๆ ต่อมาได้ทำการจดทะเบียนรับน้องขวัญบุตรบุญธรรม ซึ่งมาถึงวันหนึ่งครอบครัววรรณทุกคนต้องเสียใจและเจ็บปวดใจมากที่จะต้องบอกความจริงกับน้องขวัญว่าไม่ใช่ลูกแท้ๆ ของครอบครัวเพื่อการดำเนินการแก้ไขปัญหาเรื่องสถานะบุคคล

ขณะนี้น้องขวัญมีสูติบัตรรับรองการเกิดที่ออกโดยเขตปทุมวันที่ระบุว่าบิดาและมารดามีสัญชาติจีน และได้รับการเพิ่มชื่อในทร. 13 ในทะเบียนบ้านของครอบครัววรรณ⁴² ซึ่งการเพิ่มชื่อ

⁴²จากบันทึกประวัติและการตรวจสอบข้อเท็จจริงของกรณีศึกษา : เด็กชายขวัญ วรรณ โดยนางสาวชลฤทัย แก้วรุ่งเรือง เมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547 เผยแพร่ใน

ดังกล่าวได้รับความเห็นว่าเป็นการเพิ่มชื่อที่ถูกต้องตามกฎหมายเพื่อการตีความกฎหมายให้เป็นคุณต่อบุคคล ที่ว่าหากพิสูจน์ไม่ได้ว่าพ่อและแม่ น้องขวัญเป็นคนเข้าเมืองผิดกฎหมาย ขณะได้รับการเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎรน้องขวัญจึงมีสิทธิอาศัยอยู่ชั่วคราวตามบิดาและมารดา การเพิ่มชื่อในทร.13 ในขณะที่ดังกล่าวจึงทำได้⁴³

กรณีที่ 2 คนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลที่สามารถกำหนดจุดเกาะเกี่ยวโดยหลักบุคคลได้เพียงอย่างเดียว คือ เป็นคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลที่มีจุดเกาะเกี่ยวโดยการเกิดกับรัฐไทยผ่านหลักบุคคลเนื่องจากคนไร้รากเหง้า นั้นเกิดจากบุพการีที่มีสัญชาติไทย แต่ไม่สามารถสืบหาข้อเท็จจริงหรือยืนยันสถานที่เกิดของตนเองได้ว่าเกิดในดินแดนส่วนใดของประเทศไทยหรือไม่

กรณีศึกษา : นายอนันต์ หุมแพง

พื่อนันต์ เกิดจากมารดาคนสัญชาติลาว และบิดาคนสัญชาติไทย อาศัยอยู่ที่หมู่บ้านแห่งหนึ่งในอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม บิดาได้เสียชีวิตตั้งแต่ยังจำความไม่ได้ และมารดาก็ได้จากไป พื่อนันต์จึงโตมากับลุงซึ่งเป็นพี่ชายของพ่อ ซึ่งลุงและคนในหมู่บ้านทุกคนก็ยืนยันว่าพื่อนันต์เป็นบุตรของคนสัญชาติไทยจริง

พื่อนันต์ไม่เคยมีชื่อในทะเบียนบ้านจนอายุ 30 ปี จึงมาร้องขอความช่วยเหลือที่สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติให้ช่วยดูแลปัญหาสถานะบุคคลของตนเอง โดยในคำร้องพื่อนันต์ระบุด้วยความเข้าใจของตนเองว่าตนเองเกิดในประเทศลาว

ต่อมาเมื่อผู้ศึกษาได้ทำการตรวจสอบข้อเท็จจริงอันเป็นจุดเกาะเกี่ยวโดยการเกิดของพื่อนันต์จึงพบว่า มีพยานบุคคลจำนวนมากในหมู่บ้านยืนยันได้ว่าพื่อนันต์เกิดในไทย ดังนั้นพื่อนันต์

http://www.archanwell.org/autopage/show_page.php?t=1&s_id=48&d_id=44, กรณีศึกษา นี้ถูกร้องเข้ามาในโครงการวิจัยเรื่องการปรากฏตัวของคนไร้สัญชาติและคนไร้รัฐในประเทศไทยฯ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

⁴³ จากความเห็นของนายไกรลาส แก้วดี อดีตผู้อำนวยการสำนักทะเบียนกลาง สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ในที่ประชุมคณะกรรมการสิทธิการวิสามัญศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไขคนไร้สถานะในประเทศไทย สภานิติบัญญัติแห่งชาติ เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2550 (เวทียุติธรรมออนไลน์จากภาคเอกชนและวิชาการเรื่อง “คนไร้รากเหง้า”)

จึงได้ทำการร้องขอเพิ่มชื่อเป็นบุคคลสัญชาติไทยใน ทร.14 ที่อำเภอธาตุพนม และได้เข้าสู่ทะเบียนราษฎร ทร.14 เป็นเรียบร้อยแล้ว

แต่หลังจากนั้นคำร้องของพื่อนันต์จากสำนักงานคณะกรรมการสิทธิฯ ได้ส่งถึงกรมการปกครอง ทำให้ส่วนกลางของกรมการปกครองตั้งคำถามไปที่อำเภอธาตุพนมให้ชี้แจงถึงการเพิ่มชื่อของพื่อนันต์ซึ่งขณะนั้นกรมการปกครองส่วนกลางเชื่อว่าพื่อนันต์เป็นบุคคลที่เกิดนอกประเทศไทย จากบิดาไม่ชอบด้วยกฎหมายที่เป็นคนสัญชาติไทย และในระหว่างนั้น พรบ.สัญชาติ (ฉบับที่ 4) พ.ศ.2551⁴⁴ซึ่งยืนยันสัญชาติโดยหลักสายโลหิตของบิดาแม้ไม่ใช่บิดาที่ชอบด้วยกฎหมายยังไม่มีผลใช้บังคับ⁴⁴

พื่อนันต์จึงมีความทุกข์ใจมากเกรงว่าตนจะถูกถอนชื่อออกจากทะเบียนราษฎร เพราะกรมการปกครองได้ตั้งข้อสงสัยในข้อเท็จจริงที่ขัดแย้งกันจากลายมือของพื่อนันต์ที่ระบุเองว่าตนเองเกิดนอกประเทศไทยกับการนำพยานบุคคลมานำสืบภายหลังว่าตนเกิดในประเทศไทย⁴⁵

ดังนั้นแม้ว่าสถานที่เกิดของพื่อนันต์อาจดูไม่ชัดเจนและไม่น่าเชื่อถือในสายตาของกรมการปกครองส่วนกลาง แต่ข้อเท็จจริงที่ว่าสัญชาติของบิดาโดยข้อเท็จจริงก็เป็นบุคคลสัญชาติไทยก็ยังคงเป็นที่ยุติ ทำให้พื่อนันต์มีจุดเกาะเกี่ยวโดยการเกิดตามหลักบุคคล(จากบิดา)กับรัฐไทย ทำให้ฟังได้ว่าเป็นบุคคลสัญชาติไทยที่รัฐไทยต้องไม่เพียงแต่รับรองตัวบุคคลและรับรองการมีตัวตนในรัฐไทยเท่านั้น แต่ยังคงให้ความคุ้มครองความเป็นรัฐเจ้าของตัวบุคคลในฐานะรัฐเจ้าของสัญชาติด้วย

เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลจากรัฐไทยซึ่งเป็นรัฐเจ้าของสัญชาติซึ่งอดีตคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลอย่างพื่อนันต์ได้รับจึงเป็นเอกสารพิสูจน์ตนที่มีประสิทธิภาพมาก

⁴⁴พรบ. สัญชาติ (ฉบับที่ 4)พ.ศ.2551 เพิ่มความในวรรคสองของมาตรา 7 ว่า “คำว่าบิดาตาม (1) ให้หมายความรวมถึง ผู้ซึ่งได้รับการพิสูจน์ว่าเป็นบิดาของผู้เกิดตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง แม้ผู้นั้นจะไม่ได้จดทะเบียนสมรสกับมารดาของผู้เกิดและไม่ได้จดทะเบียนรับรองผู้เกิดเป็นบุตรก็ตาม”

⁴⁵ เป็นกรณีศึกษาในโครงการวิจัยเรื่องการปรากฏตัวของคนไร้สัญชาติและคนไร้รัฐในประเทศไทย : แนวคิดและมาตรการในการจัดการปัญหาที่ชอบด้วยกฎหมายระหว่างประเทศ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ร้องโดยกรณีศึกษาเอง, โปรดติดตามกรณีศึกษานี้ในลำดับต่อไป ในบทที่ 4 หน้า 91

1.2.2. แนวคิดในการจำแนกประเภทของคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลโดยใช้ความสัมพันธ์ที่คนไร้เอกสารพิสูจน์ตนมีต่อทะเบียนราษฎรของประเทศไทย

การพิจารณาจุดเกาะเกี่ยวของคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลที่มีต่อรัฐไทยหรือรัฐต่างประเทศทำให้เราสามารถกำหนด “รัฐ” ที่จะเข้ามามีความผูกพันในการทำหน้าที่รับรองตัวบุคคลของคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลได้ แต่ในขณะเดียวกันคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลก็อาจมีความสัมพันธ์ต่างๆ ในทางทะเบียนราษฎร เกี่ยวกับการรับรองตัวบุคคลกับรัฐไทย โดยผู้ศึกษาสามารถจำแนกประเภทคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลรับการรับรองหรือยอมรับให้มีชื่อในทะเบียนราษฎรของประเทศไทยได้ 3 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 คนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลที่ไม่เคยมีชื่อในทะเบียนราษฎรไทย

กลุ่มที่ 2 คนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลที่เคยมีชื่อในทะเบียนราษฎรไทย

กลุ่มที่ 3 คนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลที่ยังคงมีชื่อในทะเบียนราษฎรไทย

ซึ่งอธิบายรายละเอียดของคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลทั้ง 3 กลุ่มได้ดังนี้

1.2.2.1. คนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลที่ไม่เคยมีชื่อในทะเบียนราษฎรไทย

ในการอธิบายคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลกลุ่มนี้คงจะเป็นกลุ่มที่ง่ายที่สุดเนื่องจากตรงกับลักษณะทั่วไปในนิยามของคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลที่ว่า “เป็นบุคคลที่ไม่เคยมีชื่อในทะเบียนราษฎรของรัฐใดๆ เลย” ซึ่งแม้ว่าคนไร้เอกสารพิสูจน์ตนบางคนจะเกิดและตายลงในประเทศไทยก็ยังเป็นบุคคลที่ไม่เคยปรากฏชื่อในทะเบียนราษฎรของประเทศไทยเลย เป็นบุคคลที่ไม่เคยมีความสัมพันธ์ทางทะเบียนราษฎรกับรัฐไทย หรือกล่าวคือ ประเทศไทยไม่เคยรับรู้ว่ามีบุคคลดังกล่าวมีตัวตนในรัฐไทยหรือในทะเบียนราษฎรไทย เช่น การเป็นคนตกหล่นจากทะเบียนราษฎร การถูกปฏิเสธสิทธิในการขอให้รัฐพิสูจน์ทราบตัวบุคคลเพื่อให้ตนมีชื่อในทะเบียนราษฎร

กรณีศึกษา: นางไล สมจิตร หรือ นางไล สากล

แม่ไล เกิดโดยหมอลำแยที่บ้านท่าตูม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์(ปัจจุบันเป็นอำเภอท่าตูม) เมื่อปี พ.ศ.2501 จากบิดาและมารดาสัญชาติไทย แต่ตอนเกิดแม่ไลไม่ได้รับการแจ้งเกิด และเนื่องจากเป็นลูกสาวคนโตจึงไม่ได้เรียนหนังสือ แม่ไลจึงไม่เคยมีหลักฐานทางทะเบียนนักเรียนบิดาของแม่ไลไม่ได้อยู่กับมารดา และแม่ไลไม่เคยเจอหน้า

ต่อมามารดาของแม่ไลเสียชีวิตไปตั้งแต่ปี 2518 แม่ไลออกจากหมู่บ้านท่าตูมมาตอนปี พ.ศ.2519 และแต่งงานกับคนสัญชาติไทย มีบุตรเป็นคนสัญชาติไทย ปัจจุบันอาศัยอยู่ที่อำเภอขุ

พันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ เคยถูกระบุชื่อแต่เพียงในสูติบัตรของลูกๆ ว่านางไล สากล (ชื่อสกุลสามี) แต่ไม่เคยมีชื่อในทะเบียนราษฎรไทยเลย⁴⁶ ทั้งนี้ห้องๆ ของแม่ไลอีก 4 คนมีชื่อในทะเบียนราษฎรและมีบัตรประจำตัวประชาชนแสดงว่ามีสัญชาติไทย

แม่ไล กลายเป็นบุคคลสัญชาติไทยที่ตกหล่นจากทะเบียนราษฎรโดยไม่เคยมีความสัมพันธ์ในการได้รับการรับรองตัวบุคคลและสิทธิในความเป็นคนชาติจากรัฐไทย⁴⁷

1.2.2.2. คนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลที่เคยมีชื่อในทะเบียนราษฎรไทย

คือ คนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลที่เคยมีชื่ออยู่ในทะเบียนราษฎรไทย แต่ภายหลังกฎรัฐไทยจำหน่ายชื่อออกจากทะเบียนราษฎร⁴⁸ ทำให้กลายเป็นคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคล

หรือในอีกความเป็นไปได้หนึ่งของการที่คนไร้เอกสารพิสูจน์ตนเคยมีชื่ออยู่ในทะเบียนราษฎรของรัฐไทยมาก่อน คือ การเคยมีชื่ออยู่ในทะเบียนราษฎรแล้วขาดการติดต่อกับงานทะเบียนราษฎรเป็นเวลานาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งก่อนช่วงเวลาที่จะมีการจัดเก็บระบบทะเบียนราษฎรด้วยอุปกรณ์คอมพิวเตอร์⁴⁹ ทำให้ชื่อของคนไร้เอกสารพิสูจน์ตนตกหล่นหรือถูกจำหน่ายออกจากระบบทะเบียนราษฎร ทำให้กลายเป็นคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคล

ซึ่งผู้ศึกษาขอให้ข้อสังเกตว่าไม่ว่าบุคคลจะมีความผิดหรือจะด้วยความผิดพลาดของรัฐใดๆ ก็ตาม ตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศซึ่งผูกพันให้รัฐไทยต้องปฏิบัติตาม นั้นรัฐไทยไม่สามารถที่จะทำการเพิกถอนการรับรองตัวบุคคลทางกฎหมาย เพราะจะเป็นการขัดต่อหลักสิทธิ

⁴⁶ อยู่ระหว่างการดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อยืนยันจุดเกาะเกี่ยวโดยการเกิดของนางไลเพื่อขอพิสูจน์ความเป็นคนสัญชาติไทย, คำร้องโดยลูกชายของกรณีศึกษาใน <http://www.archanwell.org/newwebboard/main.php?board=001289&topboard=1>

⁴⁷ แม้ว่าแม่ไลจะเกิดในปีที่ประเทศไทยมีระบบการทะเบียนราษฎรแล้ว แต่การทะเบียนราษฎรดังกล่าวก็ยังไม่ได้ขยายไปในพื้นที่ห่างไกลอย่างบ้านท่าตูม ซึ่งขณะนั้นยังอยู่ในเขตปกครองของอำเภอสังขะ ซึ่งถือว่าอยู่ห่างไกลจากบ้านท่าตูมมาก ดังนั้นแม่ไลย่อมไม่มีหลักฐานการเกิดกับรัฐไทย เจ้าหน้าที่รัฐจึงจะเรียกหาเอกสารการเกิดใดๆ จากแม่ไลไม่ได้

⁴⁸ บุคคลอาจถูกจำหน่ายชื่อออกจากทะเบียนราษฎร เนื่องจากการมีชื่ออยู่ในทะเบียนราษฎรนั้นเป็นการมิชอบด้วยกฎหมายเพราะเหตุทุจริตหรือความไม่รู้ของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน

⁴⁹ ระบบทะเบียนราษฎร ถูกจัดเก็บด้วยระบบคอมพิวเตอร์ครั้งแรกในปี 2538



มนุษยชน และเป็นการผลักดันให้คนที่มิรัฐคุ้มครองกลายเป็นคนไร้สถานะทางกฎหมาย และเป็นคนที่ไร้ซึ่งรัฐเจ้าของตัวบุคคลได้

ในการนี้หากรัฐไทยไม่ต้องการตกเป็นจำเลยหรือถูกประณามในเวทีระหว่างประเทศ รัฐไทยก็เพียงแต่วางมาตรการทางระบบทะเบียนที่เหมาะสมและพึงระวังต่อการสร้างปัญหาให้กับมนุษยชนในสังคมไทย ในการที่จะยังคงรับรองตัวบุคคลนั้นในระบบทะเบียนราษฎรประเภทอื่นที่รัฐไทยกำหนดได้ ซึ่งจะมีผลทำให้บุคคลยังคงได้รับการรับรองความเป็น “มนุษย” ตามกฎหมาย การมีรัฐคุ้มครองตัวบุคคล และการเคารพซึ่งสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษยต่อไป

กรณีศึกษา : นายกิตติพงษ์ ศิลปวงษ์เจริญ

นายกิตติพงษ์ หรือ พี่หมิง เป็นลูกของนางซุ่ยอ แซ่ฮ้อ หรือวิภา ศิลปวงษ์เจริญ คนเชื้อชาติจีนที่เคยอาศัยอยู่ในประเทศลาว เมื่อเกิดสงครามในกรุงเวียงจันทน์แม่ได้อุ้มท้องพี่หมิงหนีภัยความตายตามสามีคนเชื้อชาติจีนที่ถือใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวของรัฐไทย มาคลอดพี่หมิงที่จังหวัดหนองคาย เมื่อปี พ.ศ.2519 หลังจากนั้น 2 ปี เมื่อคลอดน้องชายพี่หมิงอีกคนก็ได้ย้ายเข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯ พี่หมิงและน้องชาย ได้รับสูติบัตรและมีชื่อในทะเบียนบ้านมาตลอด

แต่ต่อมาภายหลังบิดาเสียชีวิตและพี่หมิงกำลังศึกษาอยู่ที่มหาวิทยาลัยขอนแก่น พี่หมิงและน้องชายก็ถูกถอนชื่อออกจากทะเบียนราษฎร พี่หมิงเชื่อว่าเป็นความบกพร่องของเจ้าหน้าที่จึงยื่นฟ้องเขตคลองสานต่อศาลปกครอง ภายหลังจึงได้พบว่าสูติบัตรของพี่หมิงและน้องชายไม่มีต้นขั้วที่เขตพลับพลาไชยซึ่งเป็นผู้ออกสูติบัตร จึงเชื่อได้ว่าบิดาของพี่หมิงคงจะได้สูติบัตรมาโดยไม่สุจริตเพราะเป็นสิ่งที่คนจีนในสมัยนั้นทำกันมากเพื่อแก้ไขปัญหากับเรื่องเอกสารพิสูจน์ตนเองและครอบครัว

พี่หมิงจึงได้รับผลร้ายของสิ่งที่ตนเองไม่ได้เป็นผู้ก่อ แม้ว่าอายุความจะหมดแล้วและพ่อพี่หมิงซึ่งเป็นผู้กระทำผิดก็เสียชีวิตไปก่อนแล้ว แต่พี่หมิงก็ถูกถอนชื่อออกจากทะเบียนราษฎรและไม่มีให้นำชื่อพี่หมิงใส่ไว้ในทะเบียนราษฎรใดๆ ของไทย พี่หมิงซึ่งเป็นบุคคลที่เคยมีชื่อในทะเบียนราษฎรของไทยมาตลอด 20 ปี จึงกลายเป็นบุคคลที่รัฐไทยเพิกถอนการรับรองความเป็นบุคคลตามกฎหมาย⁵⁰

โดยผู้ศึกษาเชื่อว่าเมื่อรัฐไทยได้ทราบและตระหนักถึงผลกระทบของการถอนชื่อบุคคลโดยไม่มีกรรับรองตัวบุคคลในทะเบียนราษฎรอื่นซึ่งยังเกิดขึ้นกับคนอื่นๆ นอกเหนือจากพี่หมิงอีก

⁵⁰ โปรดติดตามกรณีศึกษาของนายกิตติพงษ์ ในลำดับต่อไป หน้า 129

จำนวนมากเช่นนี้แล้ว รัฐไทยก็ควรจะเร่งรีบดำเนินการวางมาตรการในแก้ปัญหาเรื่องเหล่านี้ใหม่ เพื่อไม่ให้กระทบต่อการรับรองตัวบุคคลตามกฎหมายของมนุษย์ที่อยู่ในสังคมไทย

1.2.2.3. คนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลที่ยังคงมีชื่อในทะเบียนราษฎรไทย

ขณะที่บุคคลกลุ่มหนึ่งที่เคยมีชื่อในทะเบียนราษฎรโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือความไม่รู้ของเจ้าหน้าที่งานทะเบียนราษฎรนั้นได้ถูกจำหน่ายชื่อออกจากทะเบียนราษฎรทำให้ต่อมา กลายเป็นคนไร้เอกสารพิสูจน์ตนในรัฐไทย

แต่ก็ยังปรากฏและเชื่อได้ว่ามีกลุ่มบุคคลอีกจำนวนมากที่ยังคงมีชื่ออยู่ในทะเบียนราษฎรแต่มีความเสี่ยงอย่างสูงที่จะถูกจำหน่ายชื่อออกจากทะเบียนราษฎรดังกล่าวเพราะเป็นบุคคลที่ไม่มีสิทธิอาศัยในประเทศไทย ซึ่งหากเมื่อรัฐไทยจำหน่ายก็จะกลายเป็นคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลในรัฐไทยต่อไป

กรณีศึกษา : นางสาวสงผิง ยิว

นางสาวสงผิง ยิว หรือ น้องสงผิง เกิดเมื่อปี พ.ศ.2534 ที่โรงพยาบาลนันทอาและโพลี คลินิกในเขตคลองสาน กรุงเทพฯ จากบิดาและมารดาสัญชาติจีนที่เป็นคนต่างด้าวเข้าเมืองถูกกฎหมายซึ่งมาค้าขายกับบิดาบุญธรรมในปัจจุบัน สมัยนั้นประเทศจีนมีนโยบายไม่ให้คนจีนมีลูกหลายคน และเพราะสงผิงเกิดเป็นเด็กผู้หญิงพ่อแม่ที่แท้จริงจึงไม่ได้พาสงผิงกลับไปประเทศจีนด้วย

พ่อบุญธรรมซึ่งมีเชื้อสายจีนและเคยเป็นบุคคลสัญชาติจีน ได้รับการแปลงสัญชาติเป็นคนไทยก่อนหน้าที่จะจดทะเบียนรับสงผิงเป็นบุตรบุญธรรม สงผิงได้รับสูติบัตร ทร. 3 สำหรับคนต่างด้าว และได้รับการเพิ่มชื่อในทะเบียนราษฎร ทร.13 ซึ่งเป็นทะเบียนบ้านสำหรับคนต่างด้าวมีสิทธิอาศัยอยู่ชั่วคราว โดยปัจจุบันแม้สงผิงจะสูญเสียสิทธิอาศัยชั่วคราวตามบิดาและมารดาคนจีนที่ไม่สามารถสืบหาตัวบุคคลในประเทศจีนได้แล้ว แต่ก็ยังคงมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน ทร.13 ของทะเบียนราษฎรไทย ทำให้สงผิงเป็นบุคคลที่ยังคงได้รับการรับรองจากรัฐไทยในการมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านซึ่งอาจเสี่ยงต่อการถูกจำหน่ายชื่อต่อไปในอนาคต

จากกรณีศึกษาดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงเห็นว่าเพื่อที่จะเป็นการป้องกันปัญหาที่รัฐไทยจะละเมิดสิทธิมนุษยชนของ “มนุษย์” คนหนึ่งอันเป็นการสร้างปัญหาซ้ำเติมให้กับสังคมไทย และเพื่อความครอบคลุมรอบด้านของการศึกษาปัญหาคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลในรัฐไทย ผู้ศึกษาจึงกำหนดให้คนกลุ่มนี้ที่แม้ว่าจะมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านของรัฐไทย ให้เป็นคนไร้เอกสาร

พิสูจนต์นอีกประเภทหนึ่งซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาครั้งนี้ เนื่องจากคนกลุ่มนี้มีความเสี่ยงสูงต่อการถูกจำหน่ายชื่อออกจากทะเบียนราษฎรไทยต่อไปในอนาคต และคนกลุ่มนี้ก็จะกลายเป็นคนไร้เอกสารพิสูจนต์นราบบตัวบุคคลในรัฐไทยต่อไป

ผู้ศึกษาเห็นว่ารัฐไทยจำเป็นต้องให้การรับรองความเป็นบุคคลตามกฎหมายและให้ความคุ้มครองจากรัฐกับคนกลุ่มนี้ต่อไป⁵¹ เนื่องจากโดยทางข้อเท็จจริงแล้วคนไร้รากเหง้าที่ได้มีชื่อในทะเบียนบ้าน อย่างเช่น นางสาวฮงผิง ยิว นายขวัญ วรรัตน์ นางสาวมีชา เบียงแล เด็กหญิงณภัทร แซ่เงิน หรือ เด็กหญิงโตะเล็ง ฯลฯ⁵² กลุ่มนี้ก็เป็นคนที่ขาดจุดเกาะเกี่ยวต่อรัฐต่างประเทศใดๆ แต่ยังคงมีความสามารถในการพิสูจนต์นจุดเกาะเกี่ยวกับรัฐไทยได้เพียงรัฐเดียวเท่านั้น

โดยสรุป

ดังจะเห็นได้ว่าคนไร้เอกสารพิสูจนต์นราบบตัวบุคคลที่ปรากฏตัวอยู่ในรัฐไทยนั้นอาจจะไม่ใช่คนต่างด้าวเสมอไปเพราะปรากฏว่ามีคนไร้เอกสารพิสูจนต์นที่แท้จริงก็เป็นคนที่มีสัญชาติไทยอยู่เป็นจำนวนมาก แต่เนื่องจากตกอยู่ในสภาพ “คนไร้เอกสารพิสูจนต์น” ทำให้ “ไม่มีเอกสารแสดงตนว่าเป็นบุคคลของรัฐไทย” และโดยกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมืองของทุกประเทศทั่วโลกหากบุคคลไม่มีเอกสารแสดงตนว่าเป็นคนชาติก็จะตกเป็นคนต่างด้าวสำหรับประเทศนั้นทันที และหากไม่มีหลักฐานแสดงได้ว่าได้รับอนุญาตเข้าเมือง ก็จะกลายเป็นคนต่างด้าวที่เข้าเมืองผิดกฎหมายของทุกประเทศทั่วโลก

⁵¹ ไปรอดดู “แนวคิดในการแก้ไขปัญหาระยะยาวให้กับเด็กไร้รากเหง้า” เพิ่มเติมในพันธูทิพย์ สายสุนทร, “คำถามสำหรับการวิจัยเพื่อการพัฒนาสิทธิของเด็กไร้รากเหง้าในประเทศไทย” (เสนอต่อคณะกรรมการด้านเด็ก เยาวชนและครอบครัว กกก.สิทธิมนุษยชนแห่งชาติ) เมื่อ 11 พฤศจิกายน 2545 ใน http://www.archanwell.org/autopage/show_page.php?t=1&s_id=306&d_id=305,

และพันธูทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร, “ฮงผิง ยิว กรณีศึกษาคนไร้รากเหง้าเทียม เพราะไม่อาจได้รับการยอมรับโดยบุพการีที่แท้จริง: สรุปข้อกฎหมายและข้อนโยบาย”, (เสนอต่อคณะกรรมการวิสามัญศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไขการไร้สถานะทางกฎหมายและสิทธิของบุคคลในประเทศไทย สภานิติบัญญัติแห่งชาติ) เมื่อวันที่ 14 สิงหาคม 2550 ใน http://www.archanwell.org/autopage/show_page.php?t=1&s_id=392&d_id=391

⁵² กรณีศึกษาในโครงการโครงการวิจัยผลกระทบของความรู้รัฐ และความรู้สัญชาติของเด็ก เยาวชน ในสังคมไทย : การตรวจสอบปัญหาและแนวคิดในการแก้ไข ในกองทุนศาสตราจารย์คณิ่ง ภาไชย คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์



ดังนั้นคนที่มีสัญชาติไทยแต่เมื่อเป็นคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลแล้วก็จะกลายเป็น "คนต่างด้าวเข้าเมืองผิดกฎหมายในรัฐไทย" ซึ่งมีสถานะไม่แตกต่างไปจาก "คนไร้รัฐ" ที่รัฐไทยไม่รับรองให้สิทธิอาศัยหรือสัญชาติ และไม่มีรัฐอื่นใดรับรองหรือให้ความคุ้มครองตัวบุคคล เช่นเดียวกัน การตกเป็นคนที่ไม่สามารถแสดงตนและเป็นคนต่างด้าวเข้าเมืองผิดกฎหมายของทุกประเทศนี้จึงเป็นจุดเริ่มต้นให้ต้องประสบปัญหาต่างๆ อย่างมากมาย

ในบทต่อไป ผู้ศึกษาจึงจะทำการศึกษาที่มาและสาเหตุต่างๆ ของการที่บุคคลหนึ่งตกเป็นคนไร้เอกสารพิสูจน์ตนในรัฐไทยได้อย่างไร เพื่อที่จะสามารถแก้ไขการไร้เอกสารพิสูจน์ตนที่สาเหตุได้ และจะสามารถวางแนวทางป้องกันไม่ให้เกิดคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลในรัฐไทยต่อไป